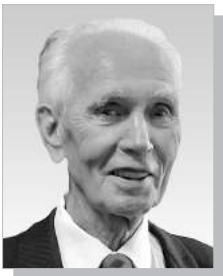

ІНВАРІАНТНІ ВИМІРИ ТЕОРІЇ ПОЛІТИЧНОЇ ЕКОНОМІЇ ТА ПРАКТИКИ УПРАВЛІННЯ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ТЕХНОЛОГІЇ ЦІЛЕОРІЄНТОВАНОГО ФОРМУВАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

INVARIANT ADAPTATION THEORY OF POLITICAL ECONOMY AND MANAGEMENT PRACTICES IN THE CONTEXT OF REALIZATION TECHNOLOGIES OF PURPOSEFUL FORMING OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF UKRAINE

Олександр АЛИМОВ,
доктор економічних наук,
професор,
академік НАН України, завідувач
відділу стратегічного потенціалу
сталого розвитку ДУ «Інститут
економіки природокористування
та сталого розвитку
НАН України», Київ

Oleksandr ALYMOV,
Doctor of Economics,
Professor,
Academician of the National Academy
of Sciences of Ukraine,
Head of the department of
strategic sustainable development
potential, State Institution «Institute
of Environmental Economics
and Sustainable Development
of NAS of Ukraine», Kyiv

Вікторія МИКИТЕНКО,
доктор економічних наук,
професор,
головний науковий співробітник
відділу стратегічного потенціалу
сталого розвитку ДУ «Інститут
економіки природокористування
та сталого розвитку
НАН України», Київ

Viktoriya MYKYTENKO,
Doctor of Economics,
Professor,
Main Scientific Officer
of the department
of strategic sustainable
development potential,
State Institution «Institute
of Environmental Economics
and Sustainable Development
of NAS of Ukraine», Kyiv

З огляду на безсистемність і різноманітність суспільно-політичних трансформацій, що відбуваються в межах національної економічної системи протягом останніх десяти років (2004 – 2014), конфліктогенність яких генерується значною частиною політичної еліти українського соціуму за суттєвою підтримкою сучасних мас-медіа, особливої актуальності стосовно розв'язання проблем у сфері забезпечення результативності управління формуванням потенціалу сталого розвитку України набуває вирішення науково-прикладних завдань з ідентифікації та розмежування за вагомості деструктивних зовнішньо-економічних і політичних потенційно-факторних детермінант генерування в межах держави системних ознак до її сталого розвитку. Останні, на твердження авторів даної статті, і передбачені (обумовлені) існуванням домінант закону онтогенезу та успадкованих від теорії глобалістики закономірностей і постулатів розвитку міжнародних економічних і політичних відносин.

Тобто маємо інваріантність структурно-функціональних і системно-універсальних перетворень світогосподарської системи, а їхнє врахування у стратегічних програмах розвитку національної економіки (як статичні, так і динамічні цієї властивості) уможливило сформування та обґрунтування комплексу оптимальних для України заходів і технологій елімінації загроз та локалізації зусиль і ресурсно-функціонального забезпечення на пріоритетних для національних економічних інтересів об'єктах, галузях і виробництвах.

Однак, на наше переконання, слід у першу чергу не лише дефініційно визначити сутність та інваріантність характеру (і динамічність змісту) економічної категорії «потенціал сталого розвитку», що нами репрезентовано у попередніх наукових працях [1–3], виходячи з трактувань «стратегічного потенціалу» [4]. Це «*оптимальна, для певного етапу життєвого циклу економічної системи, сукупність ресурсів, резервів та можливостей різної природи, залучення яких до виробничо-господарських, техно-*

технологічних, організаційно-економічних тощо процесів із урахуванням сучасних закономірностей функціонування світогосподарської системи дозволяє еволюційно спрямовувати фазову траєкторію розвитку держави до перспективних конусів загально-економічного, екологічного і соціального зростання нашої держави». Потрібно також деталізувати оновлені трактування аксіом теорії політекономії, контекст яких майже кардинально змінився протягом 2004–2014 років, а релятивізм їхнього світоглядно-методологічного осмислення (тим більше й практичного застосування) стає нормою глобальної економічної гри (інколи й так званої імітації) у «демократію» окремих держав і наддержавних утворень, світових мас-медіа і «яскравих або ж героїчних» національних особистостей та політичних провідників.

Варто об'єктивно визнати, що системному науковому осмисленню складної, об'ємної і багатоаспектної проблеми з'ясування своєрідності руху доктринальних положень економіки та управління національним господарством у контексті формування потенціалу сталого розвитку із урахуванням детермінант глобалістичної трансформації вихідних положень політекономії присвячено праці українських [1–7] та іноземних [8–12] вчених-економістів. Однак ідентифікація еволюційних ознак формування, нарощення, поширення, розповсюдження і раціоналізації використання стратегічного потенціалу держави та визначення можливостей їхнього залучення до цілеорієнтованого управління ресурсами, резервами і можливостями різної природи, що забезпечують перехід України до сталого розвитку, перебуває лише на початковому етапі.

Зазначене обумовлює нагальну потребу щодо систематизації напрацьованих політекономії в контексті формування дієвої технології управління потенціалом сталого розвитку та їхнього світоглядно-методологічного осмислення із урахуванням сучасної траєкторії розвитку світогосподарської системи та імовірного нарощення в її межах загроз і ризиків національній безпеці.

У цьому зв'язку вважаємо за доцільне встановити особливості впливу глобального економічного простору та політичних детермінант, які мають місце у територіальному просторі нашої держави, на кількісно-якісні й структурно-функціональні трансформації в межах національної економічної системи.

На очах нашого покоління, яке звикло до статички міжнародних політекономічних постулатів, змінено їхній зміст, зокрема, таких термінів, як: «непорушність державного економічного суверенітету», «право націй на самовизначення та створення незалежної держави», «демократизація світового порядку», «необхідність надання допомоги нерозвиненим країнам», «багатополярність / однополярність світу», «тероризм як головна загроза міжнародній / національній безпеці». Єдиних позицій щодо адекватного реагування світового співтовариства на зміну їхнього трактування при перекручуванні сутності у «лозунгові політичні гасла» не існує. Свідченням зазначеного є силове сприяння Російської Федерації (РФ) виходу Абхазії та Південної Осетії зі складу Грузії та стрімке визнання їхньої незалежності, яке примножилося «м'яким захопленням» території Автономної Республіки Крим у цьому році, що виходить далеко за межі нагальних тенденцій щодо «забезпечення достатнього рівня міжнародної безпеки». Ці події світового значення означають, що:

□ РФ слідом за іншими державними утвореннями, які характеризують свою місію як «демократизація світогосподарської системи та захист суспільства», у дійсності є державами, які «переступили» через положення ялтинсько-потсдамської системи світового устрою;

□ розвиток двополюсного світу, який у другій половині ХХ століття визначив і забезпечив певний рівень сталості та структурування міжнародних інститутів, блоків і груп держав, нівелювався остаточно;

□ світова система економічного порядку в її попередній якості безпечного співіснування втратила дієздатність. А основні міжнародні інститути (ООН, ОБСЄ, регіональні організації), що гарантували достатній рівень як міжнародної, так і економічної безпеки, перестали бути стабілізуючим чинником світової економічної політики (це відповідно вимагає їх глибокого реформування);

□ змінилась роль держав-націй, їх переважну більшість не можна охарактеризувати як самодостатні країни щодо вільного формування й реалізації не лише зовнішньої, а й внутрішньої економічної політики.

Узагальнюючи вищенаведене, визнаємо, що наслідком нагромадження цих деволюційних явищ і небезпечних процесів стане: руйнування класичних норм державотворення; посилення ролі й вагомості впливу на розбудову світогосподарської системи цивілізаційних геополітичних блоків, тобто імперій нового типу, які і стануть

У статті систематизовано напрацювання теорії політекономії, які розкриті з урахуванням сучасної траєкторії розвитку світогосподарської системи та нарощення в її межах загроз і ризиків національній безпеці. Визначено особливості впливу глобального економічного простору та сучасної військової політики окремих наддержавних утворень на кількісно-якісні й структурно-функціональні зміни в межах національної економічної системи.

З'ясовано, що сталий розвиток України у 2014 році залишається як цілеспрямованою діяльністю суб'єктів державного управління, яка обумовлює потребу щодо унеможливлення варіанту власного самознищення і втрати державності, так і рівнодіючою компонентою елімінування локальних протистоянь та між-регіональних конфліктів, які майже не піддаються регулятивним впливам з боку світового співтовариства і сучасної системи державного управління української економіки.

Встановлено й доведено доцільність: а) локалізації зусиль у сфері управління розвитком стратегічного потенціалу України на пріоритетних для реалізації національних економічних інтересів видах економічної діяльності та наукоємних виробництвах, що наразі (з еволюційної точки зору) мають чіткий рівень і високу здатність щодо генерування ознак до надійності функціонування в межах реального сектору економіки; б) застосування технології процесного управління задля формування достатнього масштабу потенціалу сталого розвитку держави, яку формалізовано за умови використання методу інтерпретаційного проектування щодо добору її оптимізаційного складу, репрезентованого за результатами ідентифікації найвагоміших на сучасному етапі розвитку національного господарства засобів реалізації цілеорієнтованого управління процесно-замкненого типу.

In the article the theory of political economy developments is disclosed taking into account the trajectory of the modern world economic system and accumulation within it of threats and risks to national security. It is defined the impact of the global economic space, as well as modern military policy of certain supranational entities on the qualitative indicators, structural and functional changes within the national economic system.

It is discovered that the sustainable development of Ukraine in 2014 is as purposeful activities administrators, which makes the need to prevent option on its own self-destruction and loss of nationality and resultant component elimination of local struggles and interregional conflicts that cannot be regulated (almost never exposed) by influences of the international community and the modern system of governance of the Ukrainian economy. It is defined the four most important global environments influence the formation of the phase trajectory of the national economic system, taking into account the determinants of functioning which allowed the identification objects of focus public actors in order to realize the potential of technology goal-oriented management for sustainable development of Ukraine.

Construct a morphological matrix for parity using process tools for elimination conditions for use of military force in shaping the sustainable development potential of the state at present functioning of the national economy in languages accumulation of threats and risks of Ukrainian state.

It is established and proved the feasibility of: а) localization efforts in the field of development potential strategic priorities for Ukraine to implement national economic interests economic activities and knowledge-intensive industries that currently, from an evolutionary point of view, are clear and high level of ability in relation to the generation of features for reliability functioning within the real economy; б) use process management technology for generating sufficient scale of sustainable development of a state's potential, which is formalized by using the method of interpretation of design optimization for the selection of staff, represented by the results of identification of the most important at the present stage of development of the national economy, the means of implementing purposeful management process-closed type.

носіями «сумнівного суверенітету» держав і наддержавних об'єднань, федерацій, спільнот тощо.

У цій відповідності підтвердимо, що задля визначення пріоритетних для України об'єктів локалізації зусиль у контексті формування, нарощення та раціоналізації використання потенціалу сталого розвитку України слід врахувати магістральні тенденції сучасної еволюційної трансформації економічної системи світу. Остання після ускладнення, точніше, обумовлення безальтернативності реалізації інтеграційного вибору та визначення напрямів економічного зростання внаслідок застосування так званими «провідними країнами» адміністративно-силових акцій коригування національних пріоритетів, санкціонувала поширення когнітивно-інформаційних засобів і «порочне» трактування економічної та політичної спрямованості розвитку країн пострадянського простору. Імперські плани геополітичних блоків репрезентують далеко не примітивний, сценарій перерозподілу й безперешкодного доступу до ресурсної бази суверенних держав. При цьому вони не гребують:

а) силовим коригуванням і пригнобленням вольових характеристик суб'єктів державного управління, реалізованих шляхом: опосередкованого застосування технологічно-силових методів продавлення власних економічних інтересів військовою присутністю; масованого просування вигідної інформації та замовчування невідповідної; тенденційної інтерпретації поточних подій; руйнування адекватного уявлення про навколишню реальність;

б) передислокацією, реформуванням системи державного управління та імплантацією до процесів державотворення чужорідних і відверто ворожих (наприклад, для України) організаційних форм, інституцій, громадських об'єднань (у т. ч. непрямого українському соціуму управлінського інструментарію);

в) примушуванням до нееквівалентного товарного обміну, ініціювання «антидемпінгових розслідувань», введенням торговельних бар'єрів, валютних експансій тощо.

Звідси слід сформулювати і виокремити чотири концептуальні (ключові) підходи, тобто так звані транснаціональні вектори найвагомішого впливу на розвиток національної економічної системи, існування яких обумовлено, як вважають автори статті, опосередкованою домовленістю між суб'єктами «наддержавного коригування». Їх ми визнаємо в якості **глобальних просторів** міжнародного потужного регулювання соціально-економічних, виробничо-господарських, техніко-технологічних і зовнішньоекономічних процесів, які, як свідчить практика управління, вивисуються над національними рівнями

та обумовлюють корегування економічної політики локальних по відношенню до них національних економічних систем, у тому числі й інструментарію суверенних держав. З огляду на це зазначимо, що:

1. Першим глобальним простором, за нашим твердженням, став сформований геополітичний простір забезпечення ядерної безпеки, який виник наприкінці ХХ століття у відповідь на інтенсифікацію ядерних приготувань певної низки «самодостатніх» держав. Підтвердимо, що у зв'язку з підтриманням неядерного статусу інкорпорація України до цієї компоненти втрачена без вороття, і наразі залишається лише примарна імовірність приєднання до процесів нарощення цього потенціалу, які генеруються іншими суверенними державами. При цьому ілюзія «гарантів» безпеки має свій очевидний приклад, що стосується «анексії» Автономної Республіки Крим Російською Федерацією у березні 2014 року і генерування сепаратистських настроїв та поширення «Федералістичних» настроїв у Донецькій, Харківській, Луганській, Херсонській та інших областях України (які преважують у квітні 2014).

Отже, підтвердимо, що пріоритетним напрямом регенерації національної промисловості є концентрація зусиль на розбудові важкого машинобудування, енергетичного машинобудування, авіа-, автомобіле-, приладо- і суднобудівельних підприємств, електроніки та космічного ракетного комплексу, галузей оборонно-промислового комплексу. Тобто подальше нарощення обсягів випуску промислової продукції та технологічної модернізації основних виробничих засобів задля: відновлення військово-транспортної авіації; ракетного озброєння авіаційної та бронетанкової техніки; високоточного озброєння; танків та броньованих машин; радіолокаційних станцій, систем супутникової навігації та електронної протидії; боєприпасів; танкового та авіаційного двигунобудування; військових кораблів та патрульних катерів.

2. Другим є глобальний економічний простір, до нього слід віднести глобальну сферу діяльності транснаціональних корпорацій (ТНК), фінансово-економічні, енергетичні, інформаційні, кадрові та інші можливості яких у багатьох випадках суттєво перевищують ресурсну й географічну конкурентоспроможність більшості суверенних держав світу. З огляду на це та на визнанні науковою спільнотою пріоритети щодо розвитку ключових технологій виробництва і генерування енергії в контексті розбудови інноваційних ознак у межах енергетичного комплексу держави вважаємо, що є нагальна необхідність локалізації зусиль в Україні на таких напрямках розбудови та запровадження у практику господарювання, як: високотехнологічні атомні й вітрові електростанції, вугільні установки із супернадкритичними параметрами пари; парогазові електростанції із внутрішньоцикловою газифікацією вугілля та із газифікацією біомаси; теплові насоси нового покоління та перетворювачі сонячної енергії в електричну; концентратори сонячної енергії та уловлювання і поховання CO₂ на теплових електростанціях і теплоенергетичних центральних.

3. Третій глобальний простір – антитерористичний, який сформовано після трагічних подій у США 11 вересня 2001 року (відповідно потребує реалізації цільових програм за першими двома глобальними пріоритетами).

4. Четвертий глобальний простір політичного протистояння, що використовує власні критерії впливовості, концентрації ресурсів, широкої компетенції та інституційного розвитку, утворюють декілька міжурядових організацій. До них належать: ООН, НАТО, Велика вісімка (G-8, кількість держав, що входять до її складу, імовірно, у найближчому періоді буде змінено) та відповідно дозовано – Євросоюз (його суспільно-політичний вплив за межами Європи не є суттєвим). Врахування загроз, які генеруються цим системоутворюючим фактором, передбачає потребу щодо суттєвого коригування когнітивно-інформаційної діяльності в Україні та реалізації економічної політики у сфері нарощення інтелектуального капіталу тощо.

Однак в Україні спроби державного апарату та відповідних інституцій змінити ситуацію у сфері розбудови та переходу до сталого розвитку країни і посилення гарантій безпечного розвитку не лише економіки, а й соціуму не припиняються. Однією з таких спроб слід розглядати провадження системних досліджень у сфері управління розвитком стратегічного потенціалу України та забезпечення сталого розвитку як світового надбання другої половини ХХ ст. та початку ХХІ ст., що у певних кризових ситуаціях усе ж таки доводить свою ефективність. Головні претензії на адресу сучасної системи державного регулювання економіки з боку світового співтовариства звучать так:

- а) забюрократизованість;
- б) нераціональні витрати коштів;
- в) труднощі в процесі обґрунтування та прийняття рішень;
- г) неадекватність державних механізмів управління формуванням, нарощенням та використанням потенціалу сталого розвитку;
- д) нездатність зосередити зусилля на основних напрямках розвитку реального сектору економіки.

Проте адаптацію управлінського інструментарію цілеорієнтованого розвитку національної економіки до сучасних реалій можна визначити лише як часткову. Реформи і в енергетичній, і в економічній сфері держави, які були започатковані у 2005-2014 роках, не передбачають їхньої результативності (позитивно їх оцінити не береться ніхто). Успіхи українських корелянтів мали місце у глобальних політичних масштабах (підтримка режимів антитерору та непоширення ядерної зброї). Щодо врегулювання периферійних соціально-економічних конфліктів та підвищення рівня енергетичної безпеки, то жоден із використовуваних засобів не дозволив отримати позитивного ефекту. А економічних питань, які не під силу розв'язати українським суб'єктам державного управління, стає все більше. Зокрема, усталені українські інституції не в змозі вирішити завдання щодо: раціоналізації поділу / перерозподілу ресурсів; формування надійної системи забезпечення енергетичної безпеки та підвищення енергоефективності функціонування реального сектору економіки; врегулювання відносин між імпортерами та експортерами вуглеводів тощо. Адже результативність залежить більшою мірою від здатності суб'єктів та інституцій шукати компроміс щодо питань, які у ХХІ столітті є нездоланими (тим більше у стосунках з еґотично налаштованими державними утвореннями).

Отже, вважаємо, що, починаючи з лютого 2014 року і до цього часу, суто економічні, соціальні, екологічні та енергетичні аспекти управлінської діяльності поповнилися і системними проблемами, які обумовлені нарощенням об'єктивних військово-політичних загроз і ризиків як ендегенної, так і екзогенної природи. Оскільки «провідні держави» світу:

□ розглядають «миробудівництво» та його реформування в якості головного напрямку координації власних технологічних і економічних зусиль. При цьому глави найбільш впливових державних утворень виробляють (практикують) «узгоджені» підходи стосовно запобігання (усунення від залучення до процесів розв'язання соціально-економічних проблем незалежних / суверенних країн, причому в більшій мірі діяльність спрямовується на вирішення проблем на власну користь) конфліктів, дестабілізації та «м'якого» приєднання (інкорпорації, захоплення, анексії тощо) до своїх територій постконфліктних зон;

□ маючи чималі фінансові, матеріальні, військові, кадрові, інформаційні та іншої природи резерви й ресурси, «не поспішають» взяти на себе тягар (реальна інкорпорація до конфліктогенного середовища та втручання) чи відповідальність за розв'язання серйозних глобальних фінансово-економічних криз або соціально-економічних проблем;

□ у своєму внутрішньополітичному середовищі мають і свої суттєві суперечності, які помітно загострюються після військово-економічних подій, що розгорталися на Північному Кавказі та в Криму. Тому наведені трактування і не дозволяють сприймати будь-які запевнення про ймовірнісну когнітивно-інформаційну чи фінансову підтримку загальноекономічного розвитку (нашої держави чи країн, які знаходяться у скрутних умовах) як об'єктивну й універсальну силу, реально спроможну забезпечити стабільність, збалансованість та загальноекономічне прискорення на локальній території (і навіть у якості генератора «демократизації» світового розвитку чи спрямування глобальних тенденцій до формування ознак сталого розвитку світу).

Таким чином, оскільки планетарна економічна стабільність (похідними від якої є передбачуваність, прозорість, прогнозованість світових суспільно-економічних трансформацій) залишається лише абстрактним побажанням, то суверенні держави, а в їхніх межах недержавні соціально-економічні та політичні актори й суб'єкти господарювання у своїй діяльності щодо визначення національних економічних пріоритетів, напрямів соціально-економічного розвитку чи локалізації зусиль із формування масштабів розвиненості потенціалу сталого розвитку мають урахувати нагальну потребу в захисті власних економічних і державотворчих досягнень. Наразі має місце об'єктивна імовірність появи на світовій мапі нових складноорганізованих

державних утворень, чинниками «народження» яких у більшості випадків є військово-силові акції різної якості. Калейдоскоп світових перетворень, пов'язаних із формуванням нових «напіввизнаних» держав, демонструє тенденцію до невпинного ускладнення¹, що обумовлює потребу в розробленні й запровадженні на практиці когнітивно-інформаційної парадигми стимулювання цілеорієнтованого розвитку регіональних економічних систем, які формують організаційно-економічне підґрунтя сталого розвитку держави в цілому.

Враховуючи нарощення мілітарних традицій щодо спрямування перебудови світогосподарської системи до неперспективних кутів розвитку, неважко передбачити, що і надалі буде мотивуватися вихід на геополітичну арену нових незалежних держав лише у силовий спосіб. Зазначене загрожуватиме економічній безпеці не лише окремих країн, а й цілих макрорегіонів та відповідно переходу до сталого розвитку, а отже, і України.

Таким чином, фахівцям, які опікуються питаннями забезпечення енергетичної та економічної безпеки нашої держави, слід враховувати наступний факт: урізноманітнення світової політичної карти новими державними утвореннями відбувається на тлі подальшого нарощування військових бюджетів практично всіма країнами світу. Фактично інтенсифікація процесів у напрямі модернізації реального сектору економіки, реструктуризації національного господарства та форсованого розвитку національного оборонного комплексу виходить на перший план у сфері забезпечення як сталого розвитку держави, так і державності в Україні в цілому.

Поряд із вказаним вище Європейський Союз, досягнувши очевидних успіхів у формуванні принципово нової моделі розбудови міждержавних економічних відносин, увійшов у більш складний період свого розвитку. Інтеграційні процеси в ЄС подолали загрозливі наслідки двох світових воєн та створили нову економічну культуру в межах реального сектору економіки, що сформовано з дзедатних промислових комплексів (у більшій мірі транснаціональних компаній), до яких інкорпоровано різні види економічної діяльності декількох суверенних держав. Разом із тим спостерігається неготовність країн Єврозоону виробити узгоджену зовнішню економічну політику, оскільки існують відмінні бачення суб'єктів державного управління щодо реалізації економічних пріоритетів у сфері забезпечення економічної безпеки (зокрема, відсутність спільної Європейської конституції та невизначеності щодо пріоритетів розбудови реального сектору економіки

ЄС, які посилюються після прийняття десяти нових членів (визнаємо, що не всі з них повною мірою відповідають критеріям членства у цій спільноті).

Певним чином, підсумовуючи викладене, підтверджуємо таке: загальна дестабілізація системи міжнародних економічних (та відповідно політичних) відносин пов'язана в більшій мірі з усталеним формуванням «лозунгового чинника» визнання / невизнання нових державних утворень в якості суверенних суб'єктів, що обумовлює високий рівень дестабілізації цілих макрорегіонів. При цьому вагомим коригуючим фактором дерегулювання процесів у сфері управління формуванням, нарощенням та раціоналізацією використання потенціалу сталого розвитку України в контексті реалізації її інтеграційного вибору стала тріада потенційно-факторних детермінант, які у своїй сукупності обумовлюють суттєве зниження рівня національної безпеки. А саме:

а) посилюється економічний паритет (суб'єктивне побажання суб'єктів управління наддержавних утворень) застосування військової сили задля розв'язання економічних проблем;

б) реабілітовано у світоглядно-методологічній свідомості державних корелянтів відчуття корисності залучення воєнних акцій, спрямованих на захист національних економічних інтересів суверенних держав;

в) реставровано у державних механізмах формування потенціалу сталого розвитку різних держав світу виявилась увага більшості політичних еліт до силового накопичення потенціалу оборонно-наступальних структур власних країн. Причому увага щодо повного їхнього організаційно-економічного забезпечення, достатнього для виконання не лише оборонних завдань (це нині проголошується відкрито), а й наступальних і погрожуючих (зазначене камуфлюється під «лозунговою політикою» та «демократичною» оборонною риторикою корелянтів).

Ці факти підтверджені вже усталеною (протягом 2005-2014 років) силовою аксіомою досягнення «результативності» у сфері коригування фазової траєкторії розвитку світогосподарської системи: наявність прогресивних і високотехнологічних озброєних (як за масштабами, так і за високотехнологічними обладнаннями) формувань, здатних адекватно / неадекватно реагувати на загрози економічного характеру, а також готовність вищого керівництва будь-якої держави світу до їхнього використання продовжують залишатись ознаками «високого» авторитету та впливовості у сучасних процесах генерування властивостей до надійності та сталості розвитку.

Тобто головною рушійною силою розвитку людства нині стали не процеси всебічного розширення, поглиблення та інтенсифікації вироблення і практичного застосування знань, а навпаки – нарощення вимірів об'ємності державного утворення і реального трактування її цільового призначення. Зазначене у зовнішньоекономічних відносинах продовжує відігравати роль коригуючого стратегічного інструментарію забезпечення економічної безпеки України (проте із суб'єктивним впливом, а в реальності допускає накопичення загроз міжнародній безпеці) та засобом підтримання міжнародного іміджу. Однак наведене у площині забезпечення стабільності функціонування усїєї світогосподарської системи не належить до дієвих важелів і регуляторів економічного механізму формування й реалізації колективних миротворчих зусиль у контексті забезпечення сталого розвитку в межах тріади: економіка – екологія – соціум.

Отже, підсумовуючи, підкреслимо, що в дійсності розгортання дискусії щодо визначення напрямів реалізації специфічних функцій Збройних сил України при розв'язанні економічних, екологічних, техніко-технологічних та соціально-економічних проблем є імовірним. Однак їхнє використання потребує особливого законодавчого закріплення розширення простору сучасної системи застосування внутрішніх військ. Поряд із цим реальність розвитку суспільної свідомості в державі в контексті реалізації інтеграційного вибору України вимагає оперативної юридичної фіксації їхніх цільових завдань з метою унеможливлення суб'єктивного трактування мети, способів та наслідків залучення військових частин і підрозділів у вирішенні проблем внутрішнього соціально-економічного розвитку нашої країни (наведене було деталізовано авторами статті у праці [4; 13; 14] та фахівцями, які опікуються військово-економічною проблематикою й підвищенням енергоефективності функціонування національного господарства [15; 16]).

Поряд із вказаним вище вважаємо за доцільне зазначити, що є інші варіанти внутрішньоекономічного (не бойового) застосування Збройних сил України залежно від конкретно-історичних умов реалізації макросистемної

¹ Як відомо, «напіввизнаними» є державні утворення, які просто займають незначимий сегмент у світогосподарській системі, а деякі слід вважати доволі перспективними суб'єктами державотворення. Наприклад, незалежність: а) Палестини – визнали близько 100 держав світу; б) Косова та Західної Сахари – майже 50; в) Абхазії і Південної Осетії – поки що Росія та Нікарагуа; г) Північного Кіпру – Туреччина. А «зовсім невизнаними» залишаються Придністровська Молдавська Республіка та Нагірний Карабах. Перспективою поповнення цього короткого списку є Кашмір, Курдистан, Автономна Республіка Крим. На жаль, світове співтовариство станом на початок 2014 року виявилось нездатним вирішити проблему невизнаних держав системно, відповідно до норм міжнародного права (не створено світових критеріїв, відповідно до яких вчорашня «напівдержавність» набуває ознак завершеної «державності»); відсутні механізми, що дозволяють «країні-донору» безболісно погодитись із відторгненням від неї частини території та населення на користь новоутвореної держави; на сформовано системи жорстких міжнародних заборон стосовно неправових державотворчих експериментів у «тілі» формально суверенних, але слабо контрольованих центральним урядом держав. Визнаємо, що наразі проблемними регіонами залишаються Тибет і Тайвань, перший з яких жорстко утримується Китаєм у нинішніх кордонах КНР, другий – має більшість ознак самодостатнього державного утворення (насамперед потужну економіку). Переважна частина Азії та Африки, які виникли як «продукт руйнування колоніальної системи імперіалізму», є доволі штучними утвореннями. Їх «ахіллесова п'ята» – це незбігання територіального та етноконфесійного розподілу. Найпереконливіший приклад – Ірак, який є вибухонебезпечною територією одразу в кількох вимірах – етнічному, релігійному, політичному. Не менш штучною країною є Саудівська Аравія, яка у XX ст. була утворена із кількох середньовічних еміратів (Хіджаз, Неджд, Асір). «Розмитими» у своїх геополітичних вимірах виглядають Пакистан та особливо Афганістан. На їх території цілком органічно сприймалися би «Пуштуністан» та «Белуджистан», про які в контексті набуття політичної незалежності поки що не йдеться. Сепаратистські настрої (крім Кашміру) існують також і в Індії – в Нагаленді та Пенджабі. Гарантії «вічного» перебування даних територій в її межах також немає.

Поряд із вказаним визнаємо, що по-європейськи більш толерантною (хоча не менш гострою) виглядає проблема посилення відцентрових тенденцій державного розвитку як у Старому Світі (де на місці «Європи країн» постає «Європа регіонів»: Каталонія, Баварія, Уельс або Шотландія у ряді випадків сприймаються важливіше, ніж Іспанія, Німеччина, Великобританія), так і в Україні. Проте процес розширення «єдиної Європи» вже не зупинити, а це означає розквіт «регіонального ресансусу» (як би того не хотіли унітарно і навіть федерально організовані «традиційні» суверенні державні утворення).

Таблиця 1. Ідентифікація взаємозв'язку глобальних економічних проблем сучасності й можливостей застосування збройних сил щодо їхнього спрощення (узагальнений досвід розв'язання проблематики у XXI ст. за свідченнями [18-20])

Глобальні економічні проблеми сучасності	Імовірність застосування збройних сил у їхньому вирішенні	Глобальні економічні проблеми сучасності	Імовірність застосування збройних сил у їхньому вирішенні
Група соціально-політичних проблем		Група економічних та енергетичних проблем	
війни і миру	Надвисока	усунення загроз енергетичній безпеці	Висока
призупинення гонки озброєнь	Надвисока	боротьба з організованою злочинністю, наркобізнесом	Висока
поступового роззброєння	Надвисока	енергетичне, сировинне та продовольче забезпечення населення	Середня
мирного розв'язання регіональних та міжнаціональних конфліктів	Надвисока	раціоналізація демографічної ситуації та цільова демократизація суспільства	Низька
розбудови ненасильницького миру на засадах демократизації суспільства	Висока	боротьба з економічною відсталістю та кризами	Низька
Група еколого-економічних проблем		Група суспільних проблем	
покращення стану повітря та атмосфери землі	Висока	здоров'я населення	Висока
зниження ризику техногенних аварій зі значним антиекологічним потенціалом, усунення техногенного навантаження навколишнього середовища	Висока	рівень життя, духовний розвиток людини	Висока
попередження й усунення негативного впливу виробничо-господарської діяльності реального сектору на НПС	Середня	екологічна освіта, інформаційна діяльність	Висока
удосконалення природоохоронного законодавства	Середня	гармонізація відносин людини з природою	Середня
зменшення забруднення навколишнього природного середовища (НПС)	Середня	Удосконалення законодавства щодо підвищення рівня соціальної безпеки	Низька

*Систематизовано та узагальнено у табличному вигляді авторами статті.

еволюції національної економіки та держави у цілому. Проте, на наш погляд, явищем більш високого порядку, яке перевищує пріоритети розв'язання внутрішньодержавних проблем соціально-економічного розвитку (яке використовується корелянтами задля суб'єктивного витлумачення існуючої тенденції щодо нарощення військово-економічного потенціалу країни), є формування корелятивної залежності між сукупністю найбільш гострих наднаціональних проблем, що об'єднуються терміном «глобальні проблеми сучасності», та можливостями застосування збройних сил щодо їхнього спрощення, мінімізації або, в окремих випадках, щодо їхнього унеможливлення у разі нарощення екологічних, економічних чи енергоекономічних загроз сталому розвитку не лише для України, а й для світогосподарської системи. Тому, якщо за основу такої гіпотези прийняти класифікацію найбільш гострих, динамічних і комплексних соціально-економічних проблем усієї цивілізації, запропоновану дослідниками (В. Козаченком та К. Рубелем) у науковій розробці [17], то об'єктивно спостерігається суперечлива тенденція щодо посилення військового фактору в їх фрагментарному вирішенні на тлі загального процесу накопичення й ускладнення «лозунгового» мотивування доцільності застосування силових засобів у цій площині.

Звідси у **табл. 1** можна репрезентувати свідчення, які узагальнені авторами даного дослідження за результатом вивчення сучасної практики державотворення й реалізації економічної політики задля формалізації за рахунок інтерпретаційного проектування морфологічної матриці процесного управління сучасною системою економічної безпеки України з урахуванням інваріантності інтеграційних процесів, які мають місце у світогосподарській системі, та еволюційних зрушень у державі (**табл. 2**).

У цій відповідності підкреслимо, що, на думку авторів статті, використання упереджувачого інструментарію процесного типу не лише дозволить відсторонитись суб'єктам державного управління від адміністративно-силових домагань залучити збройні сили задля вирішення нагальних проблем у внутрішньому середовищі національної економічної системи, а й упередити масштабні фінансові витрати в контексті їхнього спрямування у законодавчу площину реалізації найбільш нагальних завдань стабілізації соціально-економічної ситуації в Україні. Звідси з огляду на репрезентовані авторами даного дослідження у **табл. 2** результати ідентифікації, що формалізовано за умов використання прикладного інструментарію, розробленого на основі методів логічного та інтерпретаційного проектування [2], можна підтвердити наступне: з метою забезпечення надійності (та сталості) національної економічної системи і стабілізації соціально-економічної ситуації в державі (у тому числі й для елімінації передумов застосування у вирішенні проблем внутрішніх і зовнішніх збройних сил) слід у першу чергу здійснити розбудову дієвого механізму формування стратегії соціально-економічного розвитку держави та відповідного типу моделі макроекономічного регулювання з нагальним запровадженням у практику об'єктивної системи ідентифікації та моніторингу конститутивно-ключових вимірів функціонування націо-

нального господарства, що є пріоритетними на сучасному історичному етапі його функціонування.

Тому насамкінець навряд чи буде перебільшенням таке твердження авторів статті: хоча наразі уряди все більшості держав світу розглядають національні збройні сили як технічно забезпечений, здатний до швидкої рефлексії й усунення нових соціально-економічних проблем мобільний інструмент негайного впливу на загрозливі ситуації у екологічній, енергетичній, соціальній та суспільній площині, однак у переліку історично й соціально обґрунтованих цільових функціоналів призначення армії – лише усунення зовнішньої агресії – не повинно втрачати позиції, а визначати виключно єдиний напрям функціонального застосування високопідготовлених організованих фахівців. При цьому фізичне спрощення небезпечної ситуації за рахунок їхнього застосування у площині забезпечення або ж підвищення рівня екологічної, енергетичної чи соціально-економічної безпеки не слід сприймати в якості задовільного засобу розв'язання проблем переходу держави до сталого розвитку. На наш погляд, на цьому етапі еволюції держави саме така тенденційна концепція матиме перспективи подальшого якісного розгортання. На противагу зазначеному прикінцевим інваріантом полярного розвитку подій є репрезентовані в кінематографічній фантастиці (у т. ч. і у США)² твори, фабула яких передбачає порятунок «усього людства» від вторгнення агресивних форм життя або від техногенних катастроф із фундаментальною опорою лише на можливості «US Army». Зазначене в контексті масштабного поширення деструктивних руйнівних явищ, які розгорнулись у територіальному просторі України (січень – квітень 2014 року), засвідчує імовірність отримання позитивних результатів щодо збереження державності та непорушності загальноекономічної еволюції української економіки лише у разі розв'язання глобалізаційних проблем за рахунок залучення коригуючих (опосередкованих) важелів цілеорієнтованого впливу на анексіоністські дії російських політичних сил фронтальних механізмів США щодо стримування, гальмування й елімінації агресії.

Отже, підсумовуючи викладене, підтвердимо, що демократизація європейського простору та застосовувані європейською спільнотою регулятори упередження та усунення кризових ситуацій у межах світогосподарської системи є суперечливим явищем, взаємодія якого з іншими гео економічними та геополітичними реаліями не має однозначної аргументації в контексті об'єктивізації їхнього виключно взаємного впливу як на еволюцію світового соціуму у цілому, так і на структурно-динамічні зрушення в межах національної економічної системи зокрема. Доводиться констатувати, що універсалізм західної демократії, маючи беззаперечні здобутки, так і не став глобальною цінністю для більшості представників політичних еліт як в Україні, так і в європейських країнах. Руйнування двополюсного світу не призвело до посилення магнетизму західної цивілізації та феномену

² Репрезентовані в культурному доробку результати досліджень так званих «позитивних наслідків кардинального переходу всесвітнього соціуму до нових кутів зростання»: «Армагеддон», «День незалежності», «П'ятий кут» тощо.

Таблиця 2. Морфологічна матриця паритету процесного інструментарію задля елімінації передумов для залучення збройних сил

Конститутивно-ключові напрями економічної безпеки задля елімінації можливостей застосування збройних сил у розв'язанні глобальних проблем		Перелік процесних управлінських засобів, що унеможливають застосування збройних сил							Вагомість силового чинника з урахуванням рівня застосування збройних сил						
		Визначеність		Наявність		Дієвість		Технології							
		моделі макроекономічного регулювання	механізму формування стратегії соціально-економічного розвитку держави	бенчмаркінгу	ідентифікації та моніторингу	системи стратегічного управління	управління за результатами	сценарного планування							
Соціально-політичні	війни і миру (НВ)	1,0	1,0	0,9	0,6	1,0	0,8	0,7	6,0	6,0					
	призупинення гонки озброєнь (НВ)	0,9	1,0	0,9	0,5	1,0	0,9	0,9	6,1	6,1					
	поступового роззброєння (НВ)	0,8	0,8	0,8	0,6	1,0	0,8	0,9	5,7	5,7					
	мирного розв'язання регіональних та міжнародних конфліктів (НВ)	0,6	0,6	0,6	0,8	0,6	0,6	0,6	4,4	4,40					
	розбудови ненасильницького миру на засадах демократизації суспільства (В)	0,8	0,9	0,9	0,6	0,7	0,8	0,5	5,2	4,16					
Економічні та енергетичні	усунення загроз енергетичній безпеці (В)	1,0	1,0	0,8	0,8	1,0	1,0	0,8	6,4	5,12					
	боротьба з організованою злочинністю, наркобізнесом (В)	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	5,6	4,48					
	енергетичне, сировинне і продовольче забезпечення (С)	0,9	1,0	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	6,4	3,84					
	раціоналізація демографічної ситуації та цільова демократизація суспільства (Н)	0,7	0,7	0,5	0,7	0,5	0,6	0,6	4,3	2,15					
	боротьба з економічною відсталістю та кризами (Н)	1,0	1,0	0,8	1,0	1,0	1,0	1,0	6,8	3,4					
Еколого-економічні	покращення стану повітря та атмосфери землі (В)	1,0	1,0	0,8	1,0	0,8	0,8	0,5	5,9	4,72					
	зниження ризику техногенних аварій зі значним анти-екологічним потенціалом, усунення техногенного навантаження НПС (В)	1,0	1,0	0,8	1,0	1,0	1,0	0,9	6,7	5,36					
	попередження й усунення негативного впливу виробничо-господарської діяльності реального сектору на НПС (С)	1,0	1,0	0,8	1,0	1,0	0,9	0,9	6,6	3,96					
	удосконалення природоохоронного законодавства (С)	0,8	1,0	0,8	1,0	0,8	0,9	0,7	6,0	3,60					
	зменшення забруднення НПС (С)	1,0	1,0	0,9	1,0	0,8	0,9	0,8	6,4	3,84					
Суспільні	здоров'я населення (В)	0,6	1,0	0,8	0,8	0,5	0,5	0,6	4,8	3,84					
	рівень життя, духовний розвиток людини (В)	0,6	0,7	0,5	0,5	0,5	0,5	0,6	3,9	3,12					
	екологічна освіта, інформаційна діяльність (В)	0,6	0,6	0,5	1,0	0,8	0,6	0,7	4,8	3,84					
	гармонізація відносин людини з природою (С)	0,6	0,5	0,5	0,8	0,5	0,5	0,8	4,2	2,52					
	удосконалення законодавства щодо підвищення рівня соціальної безпеки (Н)	0,9	1,0	0,5	1,0	1,0	1,0	0,8	6,2	3,10					
Вагомість засобів процесного управління для стабілізації соціально-економічної ситуації з урахуванням інваріантності інтеграційних процесів		16,6	17,6	14,8	16,4	16,2	15,8	15,0	112,4	83,25					
Пріоритет розбудови процесного інструментарію		II пріоритет		I пріоритет		VII		III - й		IV - й		V - й		VI - й	

інтеграційного економічного зростання, яка несподівано для себе відчула прогрес спочатку антиамериканських, а дещо пізніше і антиєвропейських настроїв (насамперед на арабському Сході, а потім і в інших регіонах – Україні, КНР, Азії, Африці тощо). Тому засвідчимо, що пошук, добір та застосування включно адекватних для національної економічної системи засобів, способів і важелів регулюючого впливу (процесного типу) на коригування еволюційної траєкторії розвитку національного господарства залишається пріоритетним завданням інваріантного розв'язання як економічних, так і екологічних, енергетичних і соціальних проблем переходу до сталого розвитку держави.

ЛІТЕРАТУРА

- Шкарлет С. М. Формування стратегії сталого розвитку економіки України бінарного типу / Микитенко В. В., Шкарлет С. М. // *Економіст: науковий та громадсько-політичний журнал*, 2012. – № 1. – Науково-дослідний центр інновацій та конкурентоспроможності, ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України». – К., 2012. – С. 7 – 16 (Електронна версія журналу – Режим доступу до ресурсу: <http://ua-ekonomist.com/abstracts/january-2012/>).
- Микитенко В. В. Формування багаторівневої системи показників-індикаторів ідентифікації сталого розвитку / В. В. Микитенко // *Український соціум: наука – освіта – виробництво: Збірник наукових праць*. / [О. М. Алімов, С. М. Шкарлет, В. Ю. Худолей та ін.]; за ред. д.е.н., проф. В. В. Микитенко. – Вип. 1. – Київ, МНТУ ім. Ю. Бугая, Асоціація ТЕК України, Вид-во ПП Вишемирський, 2012. – С. 30–36.
- Шкарлет С. М. Чинники генерування результативності технологій управління забезпеченням економічної безпеки у промисловості / В. В. Микитенко, С. М. Шкарлет // *Триада національного відродження: наука – освіта – виробництво: збірник наукових праць* / [О. М. Алімов, О. О. Демешок, С. М. Шкарлет, В. Ю. Худолей та ін.]; за наук. ред. д.е.н., проф. В. В. Микитенко. – Вип. 2. – Київ, МНТУ імені акад. академіка Ю. Бугая, Вид-во ПП Вишемирський В. С., 2012. – 144 с. [С. 11–16].
- Алімов О. М. Технології управління стратегічним потенціалом розвитку України / Микитенко В. В., Алімов О. М. // *Електронний фаховий журнал ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»: Національне господарство України: теорія та практика управління, Електронне наукове фахове видання 2011. – № 1 (1)*. Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/NacGosp/2011/Alimov_Mikitenko.pdf
- Смолянук В. Ф. Десуваленція та економічна безпека України: динаміка взаємозалежності [Електронний ресурс] // *Матеріали круглого столу: державна політика забезпечення національної безпеки України: актуальні проблеми та шляхи їх розв'язання*, м. Київ, 19.02.2013 р., 2013. – К.: НАДУ при Президенті України. – Режим доступу: <http://nationalsecurity.org.ua>

/2013/04/10/kruglij-stil-19-02-2013-derzhavna-politika-zabezpechennya-nacionalno%D1%97-bezpeki-ukra%D1%97ni-aktualni-problemi-ta-shlyakhi-%D1%97kh-rozvyazannya/.

- Данилишин Б. М. Феноменологічні альтернативи економічного зростання України: Монографія / Данилишин Б. М., Микитенко В. В. – У 2 т. – Т. 1. – К.: РВПС України НАН України, Вид-во ЗАТ «Нічлава», 2008. – 336 с.
- Данилишин Б. М. Макросистемна еволюція української економіки / Данилишин Б. М., Микитенко В. В. – У 2 т. – Т. 2. – К.: РВПС України НАН України, Вид-во ЗАТ «Нічлава», 2008. – 210 с.
- Енергетическая стратегия – 2050: методология, вызовы, возможности / В. В. Бушуев, Н. К. Курчев, А. И. Громов // *ЭСКО. Энергетика и промышленность: электронный научно-практический журнал*, 2013. – № 6 (138). – С. 1–13.
- Роджерс М. Переворот в энергетике Prognostic McKinsey [Електронний ресурс] // *McKinsey on Sustainability & Resource Productivity*, 2012. Режим доступу: http://www.journal.esco.co.uk/industry/2013_6/art234.html.
- Бушуев В. В. Апокаліпсис-2012 і нова енергетична цивілізація / В. В. Бушуев // *Ефективне антикризове управління: науковий журнал*, 2012. – №5 (68). – С. 42–51.
- Полтерович В. М. Элементы теории экономических реформ: монография. / В. М. Полтерович. – М.: Изд-во «Экономика», 2007. – 242 с.
- Енергетическая Стратегия и политика Евросоюза до 2020 года. – М.: Изд-во Энергия, 2011. – 196 с.
- Микитенко В. В. Формування набору стратегій для розробки адаптивних технологій управління забезпеченням економічної безпеки / О. В. Гребенюк, В. В. Микитенко // *Вісник економічної науки України: науковий журнал. – Донецьк, Академія економічних наук України, ІЕП НАН України, 2011 - № 1 (19)*. – С. 79–88.
- Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку: Монографія / За ред. акад. НАН України В. М. Гейця. – К.: Інститут економічного прогнозування. – К.: Фенікс, 2003. – 565 с.
- Гриценко А. І. Чи може Українська Армія виконувати внутрішні функції? / А. І. Гриценко // *Національна безпека і оборона. – 2003. – № 1. – С. 48–52*.
- Системно-комплексне оцінювання потенціалу сталого розвитку України: Монографія [Текст] / [О. М. Алімов, І. В. Драган, В. В. Микитенко та ін.]. – К: ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України», 2013. – 88 с.
- Козаченко В. М. Глобальні проблеми сучасності: Україна та світ / В. М. Козаченко, К. В. Рубель // *Военная мысль. – К.: КВІУЗ, 1998. – С. 7–8*.
- Рада національної безпеки і оборони України. Національний інститут стратегічних досліджень. Національний інститут українсько-російських відносин. Україна 2000 і далі: геополітичні пріоритети та сценарії розвитку. – К., 1999. – 384 с.
- Бжезинський З. Велика шахівниця. Америка: її провідна роль та геостратегічні орієнтири / З. Бжезинський // *Всесвіт. – 1999. – № 2. – С. 132*.
- Перепелиця Г. Д. Виклики зовнішньополітичного і економічного оточення в умовах без'ядерного статусу: тенденція до відновлення геополітичного суперництва між НАТО та Росією / Г. Д. Перепелиця // *Військо України. – 2005. – № 11-12. – С. 30–34*.